

SANNA LEHTONEN

GIRLS TRANSFORMING

Invisibility and Age-Shifting in Children's Fantasy Fiction since the 1970s

Jefferson, North Carolina och London: MacFarland & Company, 2013 (222 s.). Critical explorations in Science Fiction and Fantasy, 38

I Diana Wynne Jones *Howl's Moving Castle* från 1986 förvandlas den unga Sophie plötsligt till en gammal kvinna:

Sophie got herself to the mirror and found she had to hobble. The face in the mirror was quite calm, because it was what she expected to see. It was the face of a gaunt old woman, withered and brownish, surrounded by wispy white hair. Her own eyes, yellow and watery, stared out at her, looking rather tragic. "Don't worry, old thing," Sophie said to the face. "You look quite healthy. Besides, this is much more like you really are." (s. 36)

Som gammal kvinna får Sophie dels en möjlighet att leka/experimentera med att "spela" just gammal kvinna, dels en möjlighet att utforska sin egen identitet. Samtidigt som det är skrämmande att plötsligt åldras, ser Sophie plötsligt sig själv för första gången. Romanen är en av flera romaner som Sanna Lehtonen diskuterar i sin utmärkta studie om flickor som transformeras. Hon fokuserar i studien främst två motiv: att bli osynlig och att åldras/alternativt bli yngre. Hon talar om transformationer snarare än metamorfoser eller förvandlingar, vilket hon kopplar tydligt till frågor om identitet och makt. I analyserna lyfts bland mycket annat en intressant diskussion om identitet och kroppslighet.

Att förvandlas till någon annan är inte ett ovanligt motiv i barnlitteratur. Tankarna går naturligtvis till Maria Lassén-Segers avhandling *Adventures into Otherness* från 2006, där böcker för de främst yngre läsarna analyseras och förvandlingen inte sällan leder till att protagonisterna utvecklar sin empatiska förmåga. Lehtonen fokuserar i sin studie på fantasylitteratur för den yngre tonåringen och upp-

åt (även om det är oerhört svårt att kategorisera exempelvis Diana Wynne Jones, Neil Gaimans eller Philip Pullmans böcker) och hon intresserar sig för just flickor som transformeras. Hon har ett imponerande antal texter men lägger inte mycket plats på att diskutera urvalet, vilket jag bitvis kan sakna. Samtidigt finns det naturligtvis en styrka med ett brett urval, eftersom Lehtonen i viss mån i denna studie bestiger tidigare utforskad mark.

På många sätt är detta en pionjärstudie. Inledningsvis påpekar Lehtonen att det fortfarande saknas forskning om just flickor i fantasy. Det har länge funnits ett intresse att analysera flickor och flickskap i science fiction, skräck och gotik, men i fantasy, där flickkaraktärerna under det senaste decenniet tagit en allt större plats, saknas det fortfarande studier av detta slag. Att befinna sig i ett forskningsfältets förtrupp kan både vara utmanande och problematiskt. Lehtonen brottas bitvis med en ganska tung teoriapparat, där hon visserligen elegant jonglerar med en Bachtin, en Foucault och en Butler, för att nämna ett fåtal (hon diskuterar radikalfeminism och liberalfeminism och kommer in på nästan allt där emellan, och hon presenterar välskrivna reflektioner om allt från maktteorier till olika versioner av intersektionalitet), men det är kanske inte alltid teorierna återspeglas i hennes analyser. Jag kan emellertid inte påstå att jag saknar detta. Analyserna är välskrivna och engagerande och det är snarare så att jag gärna haft mer av Lehtonens läsning av dessa verk än den teoretiska diskussionen.

Vad är det då som fascinerar Lehtonen? En av hennes poängar är att flickor både upplever sig själva och utvecklas på ett intressant sätt via dessa transformationer. Att inte känna sig hemma i sin egen kropp är något vi alla brottas med och i fantasy får dessa karaktärer en möjlighet att på ett plan befrias från den egna ibland problematiska kroppen. Frågor om hur ens identitet är sammankopplad till ens kropp är ständigt återkommande. Mycken ungdomslitteratur brottas med frågor om identitet och vad som egentligen är ens "sanna jag" men i denna genre erbjuds möjligheter att sätta förhållandet mellan ens kropp och ens jag under lupp. Genom att bli någon eller något annat får romanernas flickor både testa och utforska en ofta svårdefinierad kroppslig identitet. Lehtonen skriver: "The girl characters' bodily transformations are crucial in relation to subjectivity because in their different forms the girls also have different experiences of embodiment, they are able to enter different gendered subject positions and their personal identity narrative is affected by the transformations" (s. 13).

Samtidigt ska vi inte luras till att tro att dessa transformeringar alltid leder till att karaktärerna får mer kontroll över tillvaron eller att den egna identiteten stärks. Med hjälp av bland andra Philip Pullmans och Susan Prices romaner visar Lehtonen hur motsägelsefullt det kan vara att exempelvis plötsligt bli osynlig. På ett plan får den osynliga flickan kontroll och makt, men på ett annat är denna kontroll endast en chimär då hon som osynlig också fråntas agens. I diskussionen om osynlighet blir naturligtvis också blicken viktig, och att se men inte bli sedd är både befriande och begränsande.

Att plötsligt bli en gumma ger Sophie i Wynne Jones roman en möjlighet att bryta sig loss från den formaliserade roll hon har i familjen, men samtidigt som hon både testar och överskrider gränser för femininitet som gammal käring, slutar romanen med att Sophie åter blir en "normal" ung heterosexuell kvinna. Lehtonen diskuterar de romaner hon analyserar som "multivoiced"; "The analyses show that the novels are not either thoroughly conventional or radically subversive but multivoiced" (s. 192). De innehåller både överskridande och vad vi nästan skulle kunna kalla skeva element, men samtidigt också mycket traditionella och konventionella drag. Att transformeras kan ge karaktärerna en möjlighet att tänja på den ibland snäva mallen för flickskap, men samtidigt erbjuder de romaner Lehtonen diskuterar i slutändan få valmöjligheter. Det finns en ambivalens i de analyserade texterna som är mycket intressant och Lehtonens studie lämnar en med en längtan efter mer.

*Maria Nilson
Fil dr i litteraturvetenskap
Linnéuniversitetet*